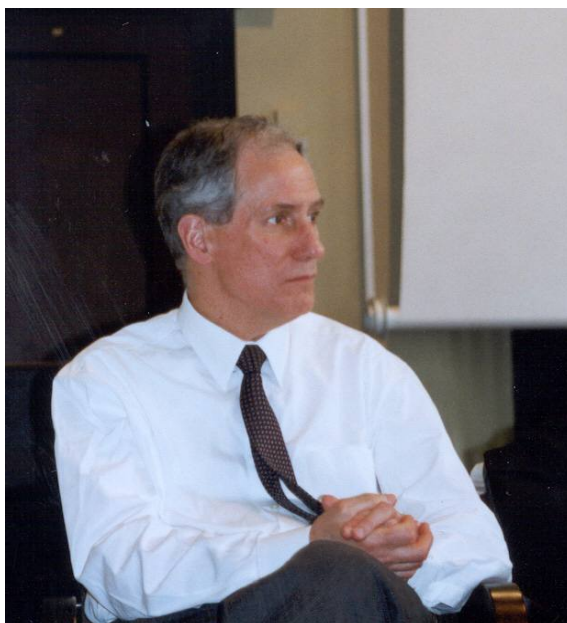




Sähkökirjassa tiedejulkaisemisen tulevaisuus?



Professori Robert Darnton esittää, että ratkaisu tieteellisen vähälevikkisen kirjallisuuden kannattavuusongelmiin on Internet. Sähköisen julkaisemisen puolestapuhujaksi ryhtyneellä Darntonilla on myös omia Internet- ja hypertekstiprojekteja.

Arvostettu kirjahistorioitsija, Robert Darnton, on tunnettu myös kannanotoistaan keskustelussa painetun sanan asemasta. Hän ei näet usko kirjan olevan vielä historiaa: vaikka viestintätutkija Marshall McLuhan ennustikin painetun sanan kuolemaa jo melkein neljä vuosikymmentä sitten, kirja pitää edelleen pintansa teknisen kehityksen kilpajuoksussa. Uhkakuvia silti on, ja ne koskevat erityisesti tiedejulkaisuja.

Amerikkalaisten tiedeseurojen, -kustantamoiden ja -kirjastojen havainnot tiedejulkaisemisen kehityksestä viime vuosikymmenen aikana huolestuttavat Darntonia. Monografiasta on tullut kaupallisesti kannattamaton. Tiedekirjastot hankkivat niitä yhä vähemmän luonnontieteellisten aikakausjulkaisujen hintojen nousun takia. Tiedekustantamot puolestaan siirtyvät populaarimpiin ja trendikkäämpiin nimekkeisiin. Erityisesti nuorten ja harvinaisiin aloihin erikoistuneiden

tutkijoiden julkaisumahdollisuudet kapenevat hälyttävästi.

- Suurta yleisöä kiinnostavista aiheista kuten Amerikan sisällissodasta kirjoittavien tekstit julkaistaan. Sen sijaan esimerkiksi Afrikan historian tutkijoiden tilanne on aivan toinen. Heidän kirjansa eivät myy, Darnton kuvailee.

- Yhdysvalloissa tilanne on kenties pahempi kuin täällä Suomessa, mutta uhkaa ei pidä aliarvioida, varoittaa Darnton.

Multimedian tieteellinen markkinarako

Ratkaisu monografian ongelmiin on professori Robert Darntonin mielestä sähköinen tiedejulkaiseminen - ei pelkkä tekstien digitointi, vaan sähköisen julkaisutavan tarjoamien mahdollisuuksien, hypertekstin ja multimedian, täysipainoinen hyödyntäminen.

- Tarkoitus kuitenkin ei ole monografian syrjäyttäminen, vaan pelkästään täydentävän julkaisukanavan kehittäminen, hän painottaa.

Darnton on itsekin kokeillut sähköistä julkaisemista. Hyvä esimerkki on hänen viime vuonna *American Historical Review* -lehden (AHR) [verkkoversiossa](http://www.indiana.edu/~ahr/darnton/) julkaisemansa artikkeli "An Early Information Society: News and the Media in Eighteenth-Century Paris" (<http://www.indiana.edu/~ahr/darnton/>). Siinä on esitetty multimediana tiedonvälityskanavia havainnollistavaa lähdeaineistoa poliittisista pilkkalauluista ja satiirisista painokuvista aina poliisin muistiinmerkitsemiin kahvilakeskusteluihin.

Sähköisen monografian mahdollisuuksia voidaan käyttää monipuolisemminkin kuin vain tekstin havainnollistamiseen. Tutkimukseen voi rakentaa lukuisia erilaisia kerroksia: syventävää faktatietoa, lähdeeditioita, historiografisia ja teoreettisia esseitä, pedagogista materiaalia tai arvioita itse tutkimuksesta. Esimerkiksi AHR:n artikkeleita kommentoitiin tuoreeltaan verkkokeskustelussa (<http://www.indiana.edu/~ahr/darnton/discussion/>).

Darnton aikoo hyödyntää näitä mahdollisuuksia laajemmin seuraavassa suuressa multimediaprojektissaan, omaan kirjahistorioitsijan elämäntyöhönsä pohjautuvassa esityksessä Ranskan 1700-luvun kiellettyjen kirjojen kaupasta. Laajuudessaan totaalihistoriaa hipova teos sisältää yleisesityksen lisäksi laajoja syventäviä artikkeleita eri teemoista sekä lähteitä editioina, käännöksinä ja alkuperäisasussaan.

- Aiemmissä tutkimuksissani minua harmitti se, ettei lukijalle voinut mitenkään välittää tutkimuskohteen

kaikkea rikkautta eksymättä detaljeihin. Elektroninen julkaiseminen antaa siihen mahdollisuuden, hän kertoo.

Sähköisessä monografiassa Darntonia kiehtoo assosiatiiivisen lukemisen mahdollisuus. Puhtaasta assosiatiiivisuudesta ei hänen visioissaan tosin ole kysymys, vaan Darntonin mielestä sähkökirjaan on silti parasta tutustua paperilla, koska sen luettavuus on edelleen paras. Räätelöitävä paperiversio toimisi sähköisesti tallennetun hypermediaosan johdantona ja sisällysluettelonä. Hypermedian käyttöä julkaisukanavana puoltavat kuitenkin sen tehokkaat tiedonhakuominaisuudet. Darnton uskookin sähköisen monografian mullistavan tutkimuksen.

- Edistämällä tutkimusta sähköinen julkaiseminen antaa uuden elämän myös perinteisille kirjoille, kuvailee Darnton.

Tiedeyhteisön hyväksyntää kaivataan

On kuitenkin kuljettava pitkä matka ennen kuin sähköiset monografiat ovat historian tutkijan arkipäivää. Ensimmäisen askeleen ovat jo ottaneet amerikkalaiset humanistiset ja yhteiskuntatieteelliset seurät, joiden kattojärjestö *American Council of Learned Societies* käynnisti vuonna 1999 viisivuotisen ohjelman nimeltään *The ACLS History E-Book Project* (<http://www.historyEbook.org>). Projektia rahoittaa Andrew W. Mellonin säätiö.

Lukuisten tieteellisten seurojen, yliopistopainojen ja kirjastojen yhteistyöprojektissa muunnetaan ensinnäkin hypertekstiksi puoli tuhatta merkittäväksi arvioitua kirjaa. Lisäksi tuotetaan vajaan sata uutta sähköistä monografiaa, joista Darntonin tekeillä oleva tutkimus on yksi. Michiganin yliopistoon keskitetty sähköinen kirjasto avautuu aikanaan tutkijoille Internetin välityksellä yliopistolisensseillä.

History E-Book -projektiin liittyy Darntonin oman seuran, *American Historical Associationin*, ohjelma nimeltä *Gutenberg-e*

(<http://www.theaha.org/prizes/gutenberg/>).

Kolmivuotisen väitöskirjakilpailun parhaimmisto julkaistaan sähköisinä monografioina julkaisustipendien turvin yhteistyössä *Columbia University Pressin* kanssa. Ohjelma on suunnattu nimenomaan nuorille, harvinaisten alojen tutkijoille, joiden asemaa Darnton siis pitää uhanalaisimpana.

Molempien projektien tarkoitus on sähköisen monografian kehittäminen tieteelliseen julkaisemiseen kelpaavaksi välineeksi. Onnistuminen edellyttää kuitenkin lukuisten ongelmien ratkaisemista, kuten julkaisumahdollisuuksien parantamista, julkaisujen

saatavuuden lisäämistä, kestäviä säilytys-, päivitys- ja jakelujärjestelyjä ja tieteellisten arviointistandardien kehittämistä.

Tärkeintä uuden julkaisutavan kehittämisessä on kuitenkin tiedeyhteisön avoin asenne ja aloitteellisuus. Kuten professori Darnton toteaa:

- Suunnittelun täytyy lähteä ensisijaisesti tiedeyhteisön tarpeista eikä tämänhetkisen teknologian puitteista.

- En kuulu niihin, jotka toittavat kirjan kuolemaa, sillä monessa suhteessa kirja on ylivoimainen verrattuna näyttöpäätteeseen. En ole myöskään erityisen kiinnostunut tietokoneista, mutta haluan tehdä historiaa eläväksi ja uskon, että Internet voi olla siinä avuksi, Darnton sanoo.

Kuten kaikissa pioneeriprojekteissa, myös elektronisen kirjan julkaisemisessa on omat vaaransa. Etenkin vanhemmat historioitsijat, jotka vierastavat koneelta lukemista, ovat kritisoineet hanketta. Lukijoiden ei välttämättä ole helppo löytää kirjan ääreen verkon materiaalitulvan keskeltä. Lisäksi tieteelliseen kirjoittamiseen tarvitaan myös Internetissä jonkinlaisia normeja ja julkaisukynnyksiä. Aineiston digitointi ja lähdemateriaalin transkribointi maksavat pitkän pennin.

- Kokeilut ovat aina kalliita. Elektroninen kirjani maksaa paljon ja vie suuren osan ajastani. En halua viettää loppuelämäni tämän projektin parissa. Haluan kirjoittaa vielä monta (perinteistä) kirjaa. Koska olin mukana kehittämässä *Gutenberg-e* -ohjelmaa ja olen puhunut paljon Internetin mahdollisuuksista, tunsin että minun piti ryhtyä tähän kokeeseen. Nyt koetan innostaa tunnettuja vanhempia historioitsijoita tarttumaan haasteeseen. Lisäksi yritämme *American Historical Associationissa* luoda tieteellisen verkkojulkaisun refereeli arviointijärjestelmää. Mielestäni historiantutkimuksen laadun valvominen Internetissä kuuluu historioitsijoille eikä heidän tulisi paeta vastuutaan väittämällä, että verkossa saavat kaikki kukat kukkia.

* * *

Katso myös Darntonin oma sähköinen artikkeli, jossa hän selostaa Internet-kokemuksiaan ja -projektejaan: "A Historian of Books: Lost and Found in Cyberspace" (<http://www.theaha.org/prizes/gutenberg/rdarnton.cfm>).

Muut Darnton-artikkelit tässä lehdessä: haastattelu "Etsivä löytää historian - Robert Darnton Helsingissä 7.-9. kesäkuuta 2001", sekä tuotantoesittely "Robert Darnton - kirjahistorioitsija ja historiallinen antropologi".

Teksti: Lari Ahokas, Päivi Räisänen ja Jouko Nurmiainen
Kuva: Lari Ahokas

ENNEN JA NYT

Historian tietosanommat